

LIVING TRACES OF HISTORY – PORTUGUESE APPROACH TO CONSERVATION ON THE EXAMPLE OF RELIGIOUS BUILDINGS IN LISBON

ŻYWE ŚLADY HISTORII – PORTUGALSKIE PODEJŚCIE KONSERWATORSKIE NA PRZYKŁADZIE OBIEKTÓW SAKRALNYCH W LIZBONIE

Małgorzata Doroz-Turek*
Kielce University of Technology

Abstract

The article addresses the issue of the Portuguese conservation approach to religious buildings in Lisbon that have been damaged by cataclysms. The aim is to show approach to both preserving the original substance and changing the function of the sacral building. After the tragic destruction of Lisbon in the mid-18th century was followed by the use of the ruins of the Carmelite monastery church, Convento do Carmo, for adaptation into the Archaeological Museum. Church of the Nossa Senhora da Conceição Velha, also acts as a remnant of historic events. The Church of St Dominic is also an example of atypical conservation and restoration. Another one is the adaptation the São Julião church on the Museum of the Bank of Portugal. That projects are examples of pioneering conservation activities conceived as a result of the conservation practice of Portuguese architects.

Keywords: Portugal, Lisbon, conservation, protection, heritage, adaptation

Streszczenie

Artykuł porusza problem portugalskiego podejścia konserwatorskiego do obiektów sakralnych w Lizbonie, które uległy zniszczeniu w wyniku kataklizmów. Celem jest ukazanie interesującego podejścia zarówno do zachowania oryginalnej substancji, jak i zmiany funkcji obiektów sakralnych. Po tragicznym zniszczeniu Lizbony w połowie XVIII wieku ruiny kościoła klasztoru karmelitów Convento do Carmo wykorzystano do adaptacji na Muzeum Archeologiczne. Znakiem historycznych wydarzeń jest także kościół Nossa Senhora da Conceição Velha. Przykładem nietypowej konserwacji i restauracji jest także kościół Igreja de São Domingos. Kolejnym przykładem jest adaptacja zniszczonego kościoła São Julião na siedzibę Muzeum Banku Portugalii. Projekty te są przykładami pionierskich działań konserwatorskich powstałych w wyniku praktyki konserwatorskiej portugalskich architektów.

Słowa kluczowe: Portugalia, Lizbona, konserwacja, ochrona, dziedzictwo, adaptacja

REFERENCES

- [1] Moreira R., *A Torre de Belém*, in *O Livro de Lisboa*, Lisboa 1994.
- [2] Kuśnierz-Krupa D., *Zabytkowe fortyfikacje w krajobrazie miejskim Portugalii (wybrane przykłady) / Historic fortifications in the urban landscape of Portugal (selected examples)*, „Landscape Architecture”, 4/2013, pp. 56-63.
- [3] Święcka E., *Pamięć płomieni; konserwacja kościoła Dominikanów w Lizbonie. Die Erinnerung der Flammen; Konservierung der Dominikanerkirche in Lissabon / Flames Memory; conservation of the Dominican church in Lisbon*, [w:] “Ruins of sacral monuments – protection and adaptation for new functions”, International Scientific Conference, Gubin, 6-8 November 2008, pp. 463-476.
- [4] Kuśnierz-Krupa D., *Konserwatorski profesjonalizm w Lizbonie / Conservator’s professionalism in Lisbon*, „Karta Krakowska 2000 – 10 lat później, praca zb., A. Kadłuczka (red.), seria architektura: monografia 400, Kraków 2011, pp. 175-181.
- [5] Kuśnierz-Krupa D., „Portugalska szkoła konserwacji” – Muzeum Transportu i Komunikacji Eduarda Souto Moury w Porto / „Portuguese school of conservation” – Museum of Transport and Communication by Eduardo Souto Moura in Porto, „Jurnal of Heritage Conservation”, 31/2012, pp. 31-38.
- [6] Dudzik-Gyurkovich K., *Kształtowanie przestrzeni publicznych Lizbony: historia i współczesność / Forming of public spaces of Lisbon: history and the present day*, „Teka Komisji Urbanistyki i Architektury PAN” / „Portfolio of the Urban Planning and Architecture Committee of the Polish Academy of Sciences”, oddział w Krakowie, XLV (2017), pp. 387-404.
- [7] França J.-A., *Une ville des Lumières: la Lisbonne de Pombal / A City of the Enlightenment. Pombal’s Lisbon*, Paris 1965.
- [8] Zaharski A., “Une ville des Lumières: la Lisbonne de Pombal”, José-Augusto França, Paris 1965: [recenzja] / *A City of the Enlightenment. Pombal’s Lisbon, Paris 1965: [review]*, „Historical Review” 57/4, 1966, pp. 670-674.
- [9] Naeem A., *Interventions in historical portuguese context & Lisbon’s contemporary architects* [w:] Conference: Space International Conference on Architecture, Culture and Society, September 2018, London, UK, pp. 80-89.
- [10] Lúcia M. Cardoso R., *The Restoration of Historic Buildings Between 1835 and 1929: the Portuguese Taste*, *E-Journal of Portuguese History*, January 2005.
- [11] *Physics of Portuguese Heritage. Architecture and Memory, a liquid, solid and gaseous equation / Físicas do Património Português. Arquitetura e Memória, Catalogue / Catálogo*, Lisbon 2018. ISBN: 978-972-776-536-2.
- [12] Dermimi K., *New Architecture as Infill in Historical Context*, „Architecture & Urban Planning”, 7/2013, pp. 44-50, doi: 10.7250/aup.2013.005.
- [13] Markus E., *Chiado, Lisbon, Portugal* [w:] Winfried Nerdinger (ed.) *Geschichte der Rekonstruktion. Konstruktion der Geschichte*, München 2010, pp. 384-365.
- [14] Cardoso Rosas L. M., *The Restoration of Historic Buildings Between 1835 and 1929: the Portuguese Taste*, *E-Journal of Portuguese History*, January 2005, pp. 5.
- [15] Pereira C.N., *O Carmo: De Igreja A Museu 150 Anos Em Torno Da Salvaguarda Do Património (Carmelita) Português. A Igreja Do Carmo De Lisboa. Notas Sobre O Seu Espólio Disperso*, „Edição especial – atas do Colóquio, O Património Artístico das Ordens Religiosas: entre o Liberalismo e a Atualidade”, n. 3 (2016): ARTis ON.
- [16] Vasconcelos F. de, *Sztuka portugalska / Portuguese Art*, Warszawa 1984.
- [17] Guedes M.H., *Dos Mosteiros des Jeronimos*, Lisboa 2019.
- [18] Smith R.C.Jr., *João Frederico Ludovice, an Eighteenth Century Architect in Portugal*, „The Art. Bulletin” Vol. 18 (No. 3), (Sep.1936), pp. 273-370.
- [19] Canas J.F., *A Igreja de S. Domingos de Lisboa O Renascidos Cinzas*, „Monumentos”, No. 6, Março 1997.
- [20] Costa M., *The Church of S. Julião and its patron / A Igreja de S. Juliao E O Seu Patrono*, „Revista Municipa magazim”, Year XXII, N. 88, 1st quarter 1961, pp. 5-21.
- [21] Cruz Pinto J., *A Synchronous Architectural Project Contemporary Renovation in the Governor’s Palace in Lisbon*, [w:] *World Heritage And Degradation: Smart Design, Planning and Technologies: “Le Vie dei Mercanti”*, Napoli 2016; 978-88-6542-257-1.